

l'inglesa». Per aquest camí arribarem a establir el perfil lingüístic del patriarca Huguet, el burgès castellanenc que mai no feia servir la llengua espanyola i que en un article, concís però fonamental, declarava l'any 1882 que «la centralisació secà la paraula dels nostres llavis», enfront de la qual hi vindicava «lo perfeccionament y generaliació de la nostra llengua»; proveït d'un anticastellanisme sense esclatxes, considerava «madastra» la llengua de Castella. Es mantingué adepte a Lo Rat Penat fins a la mort i tanmateix a fe que el republicà Huguet fou l'antítesi del ratpenatisme felibre. Quin sentit té, doncs, etiquetar-lo de «particularista»? Respecte de la llengua (de la catalana, per bé que ell abominava aquesta denominació), la percepció, la consciència i la lleialtat que hi mantingué Huguet no eren pas ni més febles ni més confuses que les de, posem per cas, Querol, Puig i Torralva o Teodor Llorente, eximis autors «unitaristes».

I bé. La raó d'haver-me permès les observacions precedents no és cap altra sinó el meu interès a posar de manifest la complexitat —començant per la recerca a les hemeroteques— que representa dur a terme una proposta tan ambiciosa com l'anàlisi de la consciència lingüística del país durant la Renaixença. Tot comptat i debatut, *La consciència lingüística dels valencians* excel·leix com una contribució meritòria, per descomptat impagable, a l'estudi que tenim pendent de la sociologia del llenguatge de l'etapa que va ser clau com a antesala del valencianisme polític.

Els trenta-cinc autors analitzats cobreixen un ampli espectre ideològic, social i de procedència geogràfica; ben mirat, integren una selecció representativa i satisfactòria per l'objectiu de la recerca. Considero especialment interessants els apartats dedicats a Vicent Boix, Ferrer i Bigné, Teodor Llorente, Benvingut Oliver, V. V. Querol, Josep Bodria, Roc Chabàs i Constantí Llombart. I aprofito l'avinentosa per suggerir que mereixen formar part d'un estudi com el que comentem els castellanencs Ramir Ripollès i Carles Llinàs, sense oblidar Josep Ribelles Comín, també castellanenc, aveïnat a Barcelona, i Pasqual Boronat i Barrachina, de Penàguila, a l'Alcoià.

Deixeu-me, finalment, manifestar l'ansietat amb què lleigeixo el diagnòstic que al seu llibre fa Martí-Badia, segons el qual el particularisme i el secessionisme lingüístics que estudia cal entendre'ls «dins la conjuntura de politització creixent de la Renaixença catalana». L'afirmació reclama alguna perfrasi aclaridora; altrament i tal com està formulada, és susceptible de ser interpretada en el sentit que l'aparició del ratpenatisme reaccionari és imputable a la progressió del fenomen de conscienciament nacional de la Renaixença al Principat. Una tal interpretació no la consideraria acceptable, de cap manera. Ben al contrari, em sonaria a la infàmia llançada per la tercera via inculpant Joan Fuster de les vileses filofeixistes del blaverisme. En una direcció inversa, goso plantejar que sense el Principat (inclosa la seva projecció mallorquina) costa d'imaginar que hagués aparegut cap dinàmica de conscienciament lingüística a la societat valenciana del Vuit-cents, ni tan sols la Renaixença domèstica.

Ho deixarem ací. Sigui benvinguda a la República de les lletres *La consciència lingüística dels valencians (1854-1906)*, que inaugura el que ha de ser un camí llarg amb abundants fites rellevants en la investigació filològica.

Vicent PITARCH I ALMELA
Institut d'Estudis Catalans

MAS I FORNERS, Antoni (2020): *Llengua, terra, pàtria, nació. L'evolució de la consciència lingüística i etnocultural entre els cristians de l'illa de Mallorca (segles XIV-XVII)*. Palma: Edicions Documenta Balear, 388 p.

Quinze anys després de la publicació d'*Esclaus i catalans. Esclavitud i segregació a Mallorca durant el segle XIV i XV* (2005), Antoni Mas retorna a la qüestió (si es pot dir així, perquè al llarg d'aquests anys ha continuat tractant la matèria en altres publicacions, ja sigui de manera directa o indirecta) a través d'una obra d'abast cronològic ampli i de contingut reflexiu encara més extens. O potser sigui millor dir que generós. Perquè l'efecte de la reflexió, ja encetada a la primera obra esmentada, és d'una volada

si més no a l'alçada dels recursos emprats, això és, un coneixement bibliogràfic ampli i acurat i un aplec documental d'una gran magnitud. Sobretot, pel que fa al segon aspecte, si tenim en compte que els centenars de documents adduïts —el nombre dels quals podria incrementar-se ferm, com ens adverteix ell mateix, perquè no n'inclou molts d'altres que resultarien reiteratius i només incrementarien quantitativament el valor de l'estudi— es trobem dispersos per ací i per allà, en la documentació administrativa, en protocols notariais, en arxius locals, etc. Aquest arsenal documental, però, no consisteix en una simple recopilació de dades, en una acumulació de referències (si fos així, l'obra podria arribar a ser confusa, ja que les dades moltes vegades no són coincidents i fins i tot en ocasions semblen navegar en mars diferents), sinó que l'autor du a terme un veritable esforç contextual i interpretatiu del material arxivístic aportat. I fer-ho d'una manera tan sòlida i raonable només era possible a base d'incardinar les referències recopilades en una bibliografia d'abast europeu que en les últimes dècades ha analitzat de prim compte els fenòmens lingüístic i nacional al Vell Continent, amb els consegüents debats. De manera especial, a hores d'ara hom tendeix a mirar cap a l'edat mitjana a l'hora de cercar no uns precedents més o menys llunyans de les modernes nacions (idea anterior) sinó a veure-hi el seu veritable fonament. Per això, si bé l'autor se centra en un espai concret, Mallorca, el plantejament metodològic que fa de l'objecte d'estudi, acompanyat del pertinent bagatge historiogràfic, atorga al llibre una dimensió que va molt més enllà, no ja de l'àmbit local o regional, sinó també del nacional. I és que la projecció del treball constitueix un excel·lent botó de mostra sobre com es varen anar modificant i acabaren de configurar-se les identitats lingüístiques i etnoculturals al món europeu des de la baixa edat mitjana fins a les portes de la contemporaneïtat. Val a dir que coincidint amb la publicació de *Llengua, terra, pàtria i nació* ha aparegut una altra recerca, també de notori valor, dedicada a analitzar la manera com Mallorca s'integrà a tots els nivells (començant, o acabant, pel mental) dins l'estat-nació espanyol. Em referesc al llibre de Pere Salas *L'espanyolització de Mallorca*, que analitza la qüestió a partir dels efectes de la guerra del francès i fins a 1923. De manera que entre una obra i l'altra només queda pendent d'un estudi d'aquestes característiques el segle XVIII, partint dels decrets de nova planta i de tot el que se'n derivà, unes conseqüències que van més enllà de la desaparició del regne i de les seves institucions d'autogovern.

Retornant al llibre que comentam, en relació a les consideracions generals que hem fet fins ara, no cal dir que tot plegat ens proporciona una monografia d'una solidesa conceptual i analítica molt notable. I força suggeridora pel que fa a la interpretació del riquíssim volum documental ja que, rere les diferents denominacions terminològiques analitzades, podem resseguir l'evolució de la consciència lingüística i identitària experimentada a Mallorca durant el període cronològic estudiat. O, millor dit, de les diverses consciències fruit de l'evolució dictaminada pels canvis polítics, socials i de molt diversa mena esdevinguts al llarg del període de temps estudiat. Vegem-ne ara els aspectes essencials.

A *Esclaus i catalans* Antoni Mas ja va exposar que durant l'edat mitjana la identificació —i auto-identificació— dels mallorquins com a catalans, dins i fora de l'illa, a part de fer referència a l'origen majoritari dels colons (un aspecte que és inqüestionable), es feia servir amb una intenció molt concreta: per distingir-se de les minories segregades de la societat mallorquina de l'època, això és, dels esclaus i jueus i dels respectius conversos, a més dels estrangers. És una particularitat que no trobam a Catalunya ni al regne de València, tot i que també s'hi emprava la denominació mateixa de catalans. És, en el cas illenc, un ús popular, col·loquial, complementari del més cultista de «nació catalana». A aquesta definició s'afegeix tota una terminologia (poble, terra, pàtria, llengua, nació) ja usada a l'edat mitjana i que continuarà present a l'edat moderna. Val a dir, abans de continuar, que es tracta d'un vocabulari identitari i polític comú en tot l'occident europeu, recuperat de l'antiguitat clàssica a partir del segle XIV. La recuperació, o reinterpretació, es va gestar en ambients cultistes, en gran mesura eclesiàstics, i es va adaptar a la realitat sociopolítica del moment, com ho expressen els mots «terra» i «pàtria» per referir-se al regne. A partir d'aquí al regne mallorquí (un regne que, per cert, segons els interessos puntuals de les autoritats de cada illa, a vegades incloïa tot l'arxipèlag i en altres ocasions només l'illa de Mallorca) es detecta una evolució dels conceptes, així com una certa «suplantació» d'un per un altre i una adequació a la realitat present i, també sovint, als interessos concrets de qui els formula. Tot això constitueix la matèria objecte d'estudi de l'obra que comentam.

Partint de la consideració medieval dels cristians illencs com a catalans i integrants de la nació catalana, en contraposició amb els collectius marginats, resulta particularment interessant —i, a parer meu, encertada— la vinculació que l'autor estableix entre la caiguda en desús i el progressiu abandó a partir de finals del segle xv dels conceptes suara esmentats (català i nació catalana) i la desaparició de les minories jueva i esclava —unes minories, però, que havien estat ben significatives demogràficament, entorn del trenta per cent de la població entre totes dues—. Sense la presència (o amb una presència cada vegada més mitigada i finalment residual) d'aquests grups socials, l'autoidentificació com a catalans de la majoria segregadora perdia la raó d'ésser. Precisament els conceptes medievals tenien per objecte definir de manera clara la diferència a tots els nivells entre ambdós grups, el de «cristians vells» (o sigui, els «catalans») i els altres.

Certament, com remarca bé l'autor —i fa bé per tal d'evitar caure en generalitzacions a partir de la particularitat—, una bona part del vocabulari identificatiu (com nació catalana, nació del rei, pàtria, regne...) no havia estat una terminologia popular sinó que es tractava d'uns conceptes emprats en els ambients institucionals i erudits. I aquest mateix vocabulari, compartit amb el Principat de Catalunya i amb el regne de València (i, prescindint dels gentilicis i dels qualificatius, amb la majoria, o la pràctica totalitat, de la cristiandat llatina), servia per expressar els diferents encreuaments de fidelitats (un concepte encunyat per Pau Cateura que resulta força adequat per definir la complexitat de la qüestió) que vinculaven els regnícoles mallorquins. Així, la «nació catalana», idea basada en una comunitat de nissaga i de llengua, designava el conjunt de pobles cristians catalanòfons, mentre que l'altre concepte de «nació del rei» o «dinàstica», definida per la dependència política i feudal dels habitants dels diferents territoris respecte del monarca —un concepte també erudit i cancelleresc—, feia referència al conjunt de súbdits dels reis de la Corona d'Aragó. Els termes resulten esclaridors des del moment que el primer exclou el regne aragonès (que en tot cas és una nació diferent de la catalana, encara que totes dues tinguin un mateix monarca al capdavant), mentre que el segon sí que inclou els habitants d'aquest territori. En canvi, a nivell popular es feien servir paraules com «terra» (que designava el regne) o «poble». Ocorre el mateix amb el gentilici «català», d'ús popular —amb la forma plural «catalans» emprada per referir-se al conjunt de pobles catalanòfons—, i «nació catalana», un concepte manejat pels lletraferits. En tot cas, l'ús d'aquestes denominacions compartides no comportava cap voluntat d'unió política entre els cristians de les diferents entitats que formaven la nació catalana (els regnes de Mallorca i de València i el Principat de Catalunya). Els regnes mallorquí i valencià no formaven part de Catalunya ni en depenien políticament, com sabem i sabien els coetanis, però els seus habitants no en desconeixien els orígens ni la comunitat lingüística que tots plegats integraven, d'ací la denominació.

Les coses, però, no eren immutables. D'una banda, ens trobam amb l'evolució terminològica fruit de la realitat política canviant, a escala interna de la Corona, a la qual s'afegiran, a més els efectes derivats de la integració del món catalanoaragonès dins l'anomenada monarquia hispànica (una denominació que, per cert, fou encunyada molt més tard per la historiografia, com semblen ignorar els puristes que clamen contra denominacions com catalanoaragonès amb l'argument que no és pròpia del moment). Per això, a partir del segle xv assistim a una progressiva identificació entre el regne i la nació, que fins aleshores havien designat realitats diferents. Aquesta circumstància va potenciar la fragmentació onomàstica, incrementada pel fet que els catalans originaris —els de Catalunya— conservaren l'apehlatiu de «catalans», de manera que sempre eren això, catalans, mentre que, en el cas dels altres, depenia del context. És el problema derivat de la falta d'un corònim comú que no fos el de català, que no s'hauria produït si els habitants de Catalunya s'haguessin denominat d'una altra manera o que hagués tengut fortuna alguna proposta —diguem-ho així— de denominació estricta per als habitants del Principat, com la de «catalunyenc». La conseqüència és la regionalització onomàstica del gentilici català, circumscrita només a una part del territori.

Tot plegat va donar peu a la consolidació de les identitats territorials, que de vegades veiem expressada d'una manera vacil·lant. Els mateixos termes es confonen o bé trobam expressions com «nostra nació» que semblen tenir un caràcter deliberadament ambigu, a cavall entre la nació catalana —la que és comuna entre els tres territoris catalanòfons— i la del rei. Pel que fa a l'assumpció del gentilici *català* per part dels

cristians mallorquins, ja s'ha dit que aquesta havia estat molt clara mentre hi hagué grups segregats, i els casos que exposa Antoni Mas són eloqüents. Quan deixaren de tenir un pes demogràfic rellevant, a partir de finals del segle xv, cessaren els esments als cristians mallorquins com a catalans: l'autor argumenta perfectament que la identificació havia perdut la raó d'ésser. Aleshores se sumen diversos factors, gairebé simultanis, que provoquen i acceleren el canvi: les minories s'esvaeixen, s'identifica el regne amb la nació i deixa d'haver-hi una cort «catalana» aglutinadora. El gentilici «catalans» se circumscriu als habitants de Catalunya. Mentrestant, el regne de Mallorca es converteix en una peça més del trencaclosques hispànic, una circumstància que el desconnecta cada cop més dels altres territoris de la Corona d'Aragó. I que l'exposa, lògicament, als intents centralitzadors emergents sobretot amb els Àustries menors.

Al segle xvii aquesta onada centralitzadora —que afecta els privilegis i franqueses del regne, sempre tan preuats per la comunitat illenca— provoca reaccions internes com la reivindicació de la història pròpia i dels seus pretesos sants (Ramon Llull, santa Catalina Tomàs i sant Cabrit i sant Bassa). La resposta es tradueix en iniciatives de diversa mena: la publicació de la història de Mallorca de Joan Dameto, la recopilació del dret de Mallorca duita a terme per Pere Joan Canet, Antoni Mesquida i Jordi Safortesa, així com les impressions de privilegis i pragmàtiques, sermons, ordinations i capítols diversos. En aquest context, ja es parla, diguem que obertament, de «nació mallorquina» i augmenta l'ús del concepte de «pàtria», que, a vegades, té un abast purament local. També és aleshores quan es defineix la condició de natural del regne, indispensable a l'hora d'exercir càrrecs. Òbviament, el vocabulari patriòtic no es pot deslligar de totes aquestes circumstàncies.

De manera conseqüent, Espanya, durant el segle xvii, va englobant Mallorca. La denominació, que a escala interna durant l'edat mitjana havia designat la part musulmana de la Península —una circumstància, això sí, minvant durant el segle xv i que tanmateix deixà d'ésser efectiva després de 1492—, ara de cada vegada ja s'aplica més al regne de Mallorca, tot i que encara trobam reminiscències del passat que exclouia Mallorca, i tot l'arxipèlag, d'Espanya o Hispània. Per exemple, arran de l'expulsió dels moriscs, uns moriscs que de ben infants havien recalat a Mallorca, segurament després de ser separats dels pares arran de la revolta de les Alpujarras, manifestaven que la mesura no els havia d'afectar, ja que s'havien integrat de ple (llengua, religió, costums...) a l'illa i havien esdevingut —són paraules textuales del document— «nous mallorquins». D'altra banda, hi hagué moriscs foragitats de la península que es desplaçaren a Mallorca després de l'orde d'expulsió, atès que l'orde reial només els obligava a abandonar Espanya. La circumstància obligà les autoritats a fer una consulta sobre si el regne mallorquí es podia considerar com a part integrant del concepte d'Espanya. Amb independència del resultat final —que, simplement, considerava Mallorca com un ens geogràfic *adjacent* a Espanya—, el fet que aquells moriscs plantejassin la qüestió significava que encara hom podia dubtar (i, lògicament en aquest cas, fer servir a favor seu) si el concepte d'Espanya també englobava el regne mallorquí. Això sí, arreu la «pàtria mallorquina» ja és vista com una part d'Espanya.

Pel que fa a la llengua catalana, durant el període medieval va mantenir un caràcter aglutinador. Ho indica la mateixa denominació com a tal que documentam ara i adés al llarg de l'edat mitjana. Amb les denominacions de nació i pàtria mallorquines la llengua també va assolir progressivament aquest nom. La fragmentació onomàstica també hi tengué incidència. Ara bé, cal tenir ben present que sense una voluntat disgregadora, ja que no es posa en dubte que és la mateixa que es parla a la resta de territoris catalanòfons. El que sí que hi ha, però, és un procés de castellanització en determinats àmbits de la societat, derivats del prestigi de l'espanyol i del seu caràcter excoent en l'administració, l'exèrcit, etc. El fet va provocar una inicial familiarització (superficial en les classes populars, numèricament molt majoritàries) amb el castellà, que també denotava cultura, en una època «decadent», i acostament al poder.

Les diverses (tot i que no excoents) denominacions que rep la llengua testimonien la (nova) realitat. Se l'anomena mallorquina, llemosina, baleàrica i catalana. El nom de llemosí, encara que es feia servir per designar realitats que no sempre eren la mateixa (com, per exemple, referir-se a la llengua antiga parlada pels medievals però que, fruit de l'evolució, ja no es considerava la mateixa d'aquell moment), és un índex clar que es considerava que valencians i principatins (i, a vegades, els occitans) parlaven una mateixa llengua, ja que en aquests altres territoris també es feia servir el nom de llemosí

per designar la llengua. El nom de baleàrica, de circulació minoritària, emprat per referir-se al registre culte i administratiu de la llengua de Mallorca, correspon a una denominació erudita, no emprada popularment, nascuda en àmbits lletraferits, com el notarial i l'eclesiàstic, i només es documenta en llatí («lingua baleàrica»). Això no obstant, igual que a l'edat mitjana, continuen predominant —en lloc d'un gentilici concret— les formes «llengua materna» i «vulgar». Ara bé, repetim-ho, que la llengua rebés diverses denominacions territorials no significa que no fos considerada la mateixa. D'això darrer, l'autor n'aporta exemples clars i llampants. Simplement, el nom coincidí amb el cos polític. El que es produeix és la identificació onomàstica entre la pàtria, la nació i la llengua, totes mallorquines.

Fins aquí arriben —i no és poca cosa!— l'estudi i les conclusions d'aquest excel·lent llibre. L'obra es completa amb tot un seguit d'apèndixs documentals que apunten una argumentació que resulta convincent de cap a peus. I és que a partir de la pròpia investigació i d'una també ingent tasca de recopiació bibliogràfica, Antoni Mas ens ha proporcionat un cabal d'informació i d'eines per tal de disposar d'un coneixement cabal d'una matèria que, a més de complexa, també resulta —pot resultar— espinosa. L'assumpció per part dels illencs dels diversos noms i gentilicis per autoanomenar-se i per referir-se al país que habitaven i la llengua que parlaven és en consonància amb els canvis esdevinguts i l'evolució històrica del regne. En aquest sentit l'aportació d'Antoni Mas és, des del meu punt de vista, irrefutable. Per això no resulta gens excessiu afirmar que els seus treballs —els anteriors sobre la qüestió i aquest— marquen no ja una pauta sinó *la* pauta de cara a futures recerques i aportacions sobre la matèria.

Així mateix el llibre té —i vol tenir— una vocació divulgativa i, per tant, cívica que també l'hauria de fer vàlid entre un col·lectiu més ampli que el món universitari, acadèmic o erudit. Així ho va entendre el jurat que li concedí el premi Mallorca d'assaig el 2019. I és que contribuir a esclarir tota una sèrie d'aspectes de caràcter lingüístic i etnocultural, que en les nostres latituds són objecte de polèmiques absurdes (derivades del fet que la matèria ha transcendit els àmbits històric i filològic, dels quals no hauria d'haver sortit mai), val a dir que fora de l'àmbit acadèmic, no és poca cosa. Més i tot si hi contribueix d'una manera tan documentada i reflexionada. Ara, és clar que demanar a determinada gent que es preocupin simplement de llegir una obra d'aquestes característiques seria un clam d'una ingenuïtat superlativa. I molt més encara que alguns la tenguessin en compte a l'hora d'elaborar el seu discurs. En tot cas, si algú d'aquest col·lectiu (no cal definir-lo més) ho fa, serà únicament i exclusiva amb efectes distorsionadors. Però això són figures d'un altre paner.

El pitjor de tot, però, no és això. Tot plegat hauria de fer que aquesta obra tengués un ampli ressò en els medis historiogràfics professionals, en el sentit més ampli de l'expressió (que també inclou els historiadors de la llengua, de la sociolingüística històrica, etc.). I no em referesc només als més propers al «territori» estudiat, és a dir, al de l'àmbit de l'antiga Corona d'Aragó, sinó als del conjunt de l'Estat i més, perquè, encara que centrat a l'illa de Mallorca, ja hem comentat que el treball té una dimensió no ja hispànica sinó europea, internacional, quant a la matèria estudiada i l'enfocament que en fa l'autor. No és aventurat pronosticar que no serà així, almenys en la mesura que pertocaria. I això que l'estudi sobre les identitats medievals i preindustrials és a hores d'ara un aspecte objecte d'atenció preferent. I, per tant, controvertit i, fins i tot, relliscós. El problema, en aquest cas, però, no és aquest, ans al contrari: l'actualitat del tema li atorga un plus d'interès des d'una perspectiva estrictament erudita. Els tirs no van per aquí, sinó per un altre costat. En aital sentit, l'inconvenient és doble. D'una banda, la mateixa matèria tractada, per les seves característiques, la fa «medusa viscosíssima, alias tabú» per als dogmàtics d'ampli espectre (deixem-ho aquí...). Paradoxalment, entre els negacionistes de determinades identitats (pretèrites i actuals), és ben segur que algú utilitzarà l'obra —n'utilitzarà allò que li convindrà— per «demostrar» coses com que a la llengua se l'anomenava mallorquí i no català, a base de descontextualitzar una referència documental tot prescindint de l'argumentació de l'autor i del fet, àmpliament analitzat, que la denominació no tenia cap caràcter secessionista. Però el principal problema no són els aspectes tergiversadors quant a la identitat col·lectiva, que en realitat tenen un abast restringit en relació amb el potencial lector erudit. El veritable hàndicap, i aquest és el segon problema a què al·ludim, és que el fet d'ésser una obra escrita en català sembla incapacitar-la —sembla incapacitar qualsevol obra— més enllà de l'àmbit territorial catalanoparlant. Ja estam acostumats a veure que entre els nostres veïns

peninsulars qualsevol publicació redactada en una llengua diferent de la «comuna» sol ser convenientment ignorada. I no per la dificultat, certament mínima, que pugui tenir llegir el català. Per desgràcia, el motiu l'hem de cercar per un altre cantó, l'ideològic, el que fa que un treball sobre Mallorca sigui considerat de caràcter local, d'interès restringit, mentre que, posem per cas, un estudi sobre Medina del Campo sigui percebut com una aportació fonamental a la història europea. Però, en fi, això no té remei perquè, com diem col·loquialment, parlar-ne és fer retxes dins l'aigua.

Gabriel ENSENYAT PUJOL
Universitat de les Illes Balears

MASSOT I MUNTANER, Josep (2020): *Caçadors de cançons. Les missions de l'obra del Cançoner Popular de Catalunya. 1920-1940*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 403 p.

De la indefallent empena cívica i científica del prolífic Josep Massot i Muntaner neix un altre llibre esplèndid. Es tracta d'un vistós volum de full gruixut, tall de color vermell cridaner, lletra elegant, abundant documentació fotogràfica i —el que és més important— receptacle del tresor informatiu sobre les seixanta-cinc missions de l'Obra del Cançoner de Catalunya: una ambiciosa obra consagrada a aquesta faceta de la cultura popular catalana que, com tantes altres obres col·lectives endegades fa cosa d'un segle, es veié condicionada pels esdeveniments derivats de la Guerra Civil i el subsegüent exili. Sobre el paper promotor del prohomi i mecenes de la cultura catalana Rafael Patxot (1872-1964), Josep Massot crida l'atenció des de la primera ratlla del llibre, dins d'un paràgraf inicial que considero de prou interès com per a transcriure'l íntegre, tot i la seva relativa extensió:

L'octubre de 1921, el gran mecenes Rafael Patxot i Jubert (nascut a Sant Feliu de Guíxols el 1872 i mort a Ginebra, en un exili voluntari i tossudament mantingut, el 1964) va tenir la gran idea —suggerida en bona part pel seu amic Rossend Serra i Pagès, folklorista i mestre de folkloristes, i sobretot pels mestres de l'Orfeó Català Lluís Millet i Francesc Pujol— de fundar l'anomenada Obra del Cançoner Popular de Catalunya, amb el propòsit de recollir la música i el text literari de les cançons populars cantades o recitades a totes les terres de la llengua catalana, des de la Catalunya del Nord fins a Alacant i altres indrets del País Valencià, passant pel Principat i per les Illes Balears, sense oblidar l'Alguer, a partir del despulament d'un bon nombre de publicacions anteriors, de l'aplec de material folklòric ja existent però encara inèdit —entre el qual cal posar en relleu l'extraordinari fons de Marià Aguiló i més endavant el de Rossend Serra i Pagès—, de l'estímul als col·lectors de tot arreu —amb dos concursos que tingueren molt bona acollida— i d'una manera molt especial a partir de l'organització de «missions de recerca», dutes a terme en indrets molt diversos, normalment per dues persones —en general un músic i un «literat», és a dir algú capaç d'ajudar a copiar les lletres de les cançons, a vegades dos músics i algun cop un sol músic. Com tindrem ocasió de veure, en alguns casos les missions es feren en diverses etapes i hi intervingueren successivament diverses persones.

La iniciativa d'en Patxot, aviat secundada per col·laboradors com Rossend Serra i Pagès i, dins l'Orfeó Català, per Lluís Millet i Francesc Pujol, portà a dissenyar un pla d'actuació i prospecció sobre el conjunt del domini lingüístic, amb una notòria representació principatina, i també en molt bona part balearica. Els excel·lents resultats en aquesta àrea insular cal atribuir-los a Baltasar Samper i a la seva deixeblla i futura esposa Dolors Porta. A més, cal posar l'accent en l'enorme utilitat del precedent fons de materials lingüístics i folklòrics aplegats per Marià Aguiló (1825-1897), un altre prohomi de la cultura (i no només de la popular) que llegà ingents materials, inèdits durant un llarg temps, fins a l'actualitat.

El cas és que el paràgraf reproduït anteriorment expressa de manera diàfana el propòsit de l'Obra del Cançoner, i anuncia les anomenades «missions de recerca», que el títol del present llibre situa entre 1920 i 1940, amb el suggeridor enunciat previ de *Caçadors de cançons*. Val a dir que aquestes missions